

Sociologie sportu 5

jedinec ve světě sportu a pohybu

Fakulta sportovních studií MU

Sport versus sociální stratifikace

- 1. Roste význam sociálně profesního statusu a vzdělání
- 2. Celkově rostou možnosti přístupu ke sportování
- 3. Kvalita a kvalita sportování je silně sociálně podmíněná
- 4. Sociálně exkluzivní sporty: golf, plachtění, tenis, lyžování
- 5. Sociálně nižší třídy preferují fotbal, lední hokej, basketbal, box, cyklistiku
- 6. Demokratické (běžně přístupné) sporty: chůze, plavání, cyklistika
- 7. Muži preferují fotbal, ragby, golf, cyklistiku
- 8. Ženy upřednostňují aerobik, plavání, bruslení, gymnastiku
- 9. Muži nepreferují aerobik, jógu a gymnastiku, ženy nemají zájem o fotbal, ragby, golf a squash.
- 10. Obě pohlaví mají vyvážený zájem o badminton.

Pozn. Jde o trendy, které je třeba brát jako rámcové pro české prostředí.

Fáze sportovní kariéry

- 1. **Prvotní expanze** – první pokusy o sportovní činnost motivovaná primárně *potřebou tělesného pohybu* a pozitivního vzdušení.
- 2. **Výběrové sebeuplatnění** přináší sportovní *specializaci*, začínají převládat motivy společenského uplatnění nad prožitkovým uspokojením. Sílí touha po vítězství a úspěchu.
- 3. **Sportovní mistrovství** s jasnou převahou motivu sebeuplatnění a osobního úspěchu, *společenského uznání* a ekonomických výhod.
- 4. **Involuce** (zanikání, slábnutí) motivační struktury v závěru sportovní kariéry, *trvalý pokles výkonnosti*, problém ústupu ze slávy a ekonomických výhod.
- *Pozn: různé druhy sportu přinášejí téměř nesrovnatelné úrovně forem zkušenosti, odlišné možnosti osobních kariér, osobního uspokojení, odlišnou úroveň socializačních účinků.*

Pohybové aktivity – aktivní formy dopravy

- **Význam cyklostezek** vzhledem k efektu jejich využití v životě člověka a společnosti (WHO, 2003) v tom, že jízda na kole:
 - Je **nejekologičtější** způsobem dopravy.
 - Příznivě ovlivňuje zdraví a kondici obyvatel a podporuje **zdravý životní styl**.
 - Není ekonomicky nákladný.
 - Umožňuje zpravidla snadné dosahování cílů.
 - Usnadňuje bezprostřední **kontakt s přírodním prostředím** spojeným s pobytem na čerstvém vzduchu.
 - Nabízí možnosti podnikání spojeného s nabídkou služeb v blízkosti tras.
 - V návaznosti na dopravní systém zlepšuje infrastrukturu a **kvalitu života**.
 - Chrání životní prostředí jako bezemisní, nehlučná, neobnovitelné zdroje nespotřebovávající a na prostor nenáročná forma aktivní dopravy.
 - Zvyšuje atraktivnost a image regionu vhodném pro cykloturisty.
- Existence a kvalita přírodního prostředí** patří k dalším faktorům, považovaným za důležitou a nezastupitelnou součást materiálních **předpokladů provozování sportovně pohybových aktivit**.

Pohybové aktivity: aktivní formy dopravy

Chůze:

- rytmická, dynamická aerobní aktivita
- přinášející řadu pozitivních zdravotních dopadů
- při minimálních negativních účincích.
- Chůze, dynamičtější než běžná a praktikovaná pravidelně při nejméně 70 % srdečním zatížení, se přímo podílí na udržování dobré fyzické kondice především v oblasti kardiovaskulární kapacity a vytrvalosti.
- Pro každodenní život je tak zdrojem fyzické odolnosti a rezervy v situacích mimořádné tělesné zátěže.
- Stále vtipné a moudré rčení: „**Mám dva lékaře – moji levou a moji pravou nohu**“

Divácký zájem o televizní sport

- *Poměrně slabá závislost na statusové úrovni diváků:*
- 1. Krasobruslení sledují téměř výhradně ženy (vyššího socioekonomického postavení).
- 2. Fotbal, hokej, tenis a motoristické sporty preferují muži.
- 3. Atletika a zimní sporty stejně populární u žen i mužů.
- 4. Věk nehraje při sledování VT sportu významnou roli.
- 5. Sociální postavení není diferencujícím faktorem zájmu o sledování sportu v televizi.

Trendy forem sportování

- Růst zájmu o zážitkové, rekreační a alternativní sporty.
- Zvýšený důraz na:
 - rekreační sport,
 - péče o kontrolu zdraví a tělesné kondice,
 - rostoucí zájem o aktivní sportování seniorů,
 - rozšíření možností pro sportování žen,
 - rostoucí zájem o sportování handicapovaných,
 - vzestup spektra forem a možností alternativních sportů.
- *Alternativní sporty*: odráží unikátní sportovní subkulturu jedinečnosti generačního výměru, specifik hodnotového směřování a osobitosti životního stylu

Sport a mládež

Sport mládeže se v naší kulturní sféře vyznačuje:

1. *privatizací* – obecně sílí význam komerčního sportu
2. *etikou výkonu* – důraz na výkon, výsledky, nikoli prožitky
3. *elitářstvím* – sofistikované metody tréninku s cílem obstát ve stále náročnějších úrovních soutěživosti
4. *alternativními důrazy* – zvýšená popularita a masovost alternativních neorganizovaných a na asistenci dospělých nezávislém sportování (skateboard, snowboard, BMX cyklistika, florbal).

Problém: nerovnost příležitostí – finanční náročnost, možnost pěstovat některé sporty *pouze na výkonnostní úrovni*. Hravost a zábava obětována na štít být nejlepším sportovcem, udržet se v týmu, být nominován, vítězit.

Stěžejní *motivace sportování* mezi mládeží:

1. radost z pohybu
2. tělesná kondice
3. pěkná postava
4. výkonnostní ambice (zejména sportovní fakulty a hoši)

Mládež versus školní tělovýchova

- 1. Snižování pohybové aktivity (PA) s narůstajícím věkem
- 2. Dívky nižší úroveň PA
- 3. S věkem se zhoršuje i pestrost PA
- 4. Snižování organizovaných PA
- 5. Klesající zájem o „celoživotní“ PA (chůze, cyklistika, plavání)
- 6. Přetrvávající důraz na měřitelný výkon (hodnocení)
- *Pozitivní trendy ve výuce TV* : úsilí o vybudování celoživotního zájmu o PA, preference radosti z pohybu, prožitku, uspokojení, seberealizace nad měřitelným hodnocením výkonu; trend od specializace k univerzalitě

Sport: Mládež versus sociální prostředí

- *Sportovní aspirace mládeže podporují primárně:*
- 1. Dobře fungující sportovně praktikující **rodina**
- 2. Prioritní postavení v podpoře sportování má zpravidla **otec**
- 3. Optimální věk počátku systematické sportovní činnosti je **8-10 let**
- 4. Sportovní aktivity pěstované v rodině posiluje spolupráce se **sportovním klubem**
- 5. Raný věk vhodný pro sportovní **všestrannost**, nikoli jednostranné sportovní specializace

Násilí ve sportu

- *Negativní tendence komerčního vrcholového sportu:*
- 1. rozšiřující propast mezi elitním sportem a rekreačně kondičním sportem
- 2. Globalizovaný sport ztrácí masovou základnu
- 3. Nepřiměřené přerůstání „ega“ sportovce do elitářského individualismu
- 4. Slábnoucí autorita morálních stimulů
- 5. Fetišismus fantastických výkonů a rekordů
- 6. Elitní sport jako „sportovně-cirkusové show“ vrcholného napětí, vzrušení

Násilí ve sportu

- Dnešní mediální sport je orientován spíše na *napětí* než na úlevné zklidnění.
- *Je svět sportu slučitelný s násilím?*
- *Co princip fair play?*
- **Násilí:** Použití nebo hrozba použití fyzické síly jedincem nebo skupinou vůči druhému jedinci či skupině. Extrémní formou násilí je válka.
- Co je v běžném životě považováno za nepřípustné a trestné, může být na půdě sportu považováno za vysoce *funkční* a tudíž *tolerovatelné* či dokonce „*normální*“.

Násilí ve sportu

- *Násilí* – užití nepřiměřené fyzické síly, které může být zdrojem či příčinou ublížení na zdraví nebo majetku
- *Agrese* – verbální či fyzické chování založené na záměru ovládat, řídit či zranit jinou osobu
- *Zastrašování* – zneužití gest, slov a činů hrozících použitím násilí či agrese
- *Hostilita* – projevy nepřátelství vyjadřující trvalou tendenci nepřátelsky jednat, a to až k hranici agrese

Násilí ve sportu

- Čtyři základní *typy násilí* na sportovním poli:
- 1. **Surový fyzický kontakt** - formou srážky, narážení, strkání, obírání o míč, bránění v pohybu a dalších forem fyzického kontaktu, které mohou vést ke zranění.
- 2. **Hraniční násilí** - zahrnuje sice praktiky porušující herní pravidla, to je ale hráči i trenéry tolerováno: strkání loktem v kopané, boj o kotouč při vhazování v ledním hokeji atp.
- 3. **Polokriminální násilí** - praktiky, které hrubě porušují nejen pravidla, ale i uznávané právní a morální normy a ohrožují fyzicky hráče: kopance, údery do obličeje, zjevné fauly.
- 4. **Kriminální násilí** - praktiky zjevně protizákonné a mezi hráči odsuzované a trestně stíhatelné, jako jsou kupříkladu pokusy během či po ukončení hry vážně zranit či dokonce zabít hráče.

Násilí ve sportu

Reakce masových médií:

„Násilí, stejně jako jeho kritika, se dobře prodávají.“

Typologie násilí ve sportu (lední hokej):

- **Taktické** - prostředek dosažení taktických cílů na cestě dosahování vítězství (*agrese* jako součást hry).
- **Symbolické** - „Manifestace rituální agrese“ divácky atraktivních modelů chování.
- **Věcné** - Výraz nezvládnutí herních pravidel a krajně neadekvátních reakcí na chování a jednání soupeře.

Násilí ve sporu

Soudobá posedlost stále novými zážitky a senzacemi pak posiluje *explozivní reakce sportovních diváků* za situace, kdy světu sportu dominuje princip akčnosti, profesionalismu, vítězství, odměny.

Agresivita a výtržnosti v hledišti je zejména na půdě fotbalu výrazem apriorně *polarizovaného publika*, hledajícího možnosti vnitřních přetlaků, nálad a vášní v davovém uvolnění fotbalového fandovství.

Násilí ve sportu

- *Divácké konflikty*

Intrapsychické vyplývající z nesouladu diváckého očekávání na jedné straně a skutečného vývoje utkání na druhé straně. Důsledkem může být podrážděnost či dokonce agrese.

- *Interpersonální* zasahující dvě či více osob nebo více skupin a to z důvodů střetu apriorních individualizovaných či skupinových představ, názorů, postojů či zájmů, kdy se výrazně polarizuje vidění světa v kategoriích „TY – JÁ“ či „ONI – MY“.

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- ***Sportovní divák:*** Vyznačují se značnou velikostí, heterogeností a propustností., na druhé straně nízkou úrovní skupinových charakteristik, jako je stálost, stabilita, integrita, koheze či míra kontroly. Tuto skupinu dále charakterizuje *objektivnost hodnocení zápasů*, neexistence násilného chování a rasismu. *Pasivní* pozorovatelé hry, kteří nejsou ovládnuti týmovou rivalitou, hodnotí zejména silný prožitek ze sledování sportovního klání.

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Sportovní fanoušci*
- Vysoká míra skupinové stability a integrace, *klubismu* a projevů nacionalismu., střední velikost, stálost, míra intimity a propustnost, nízký stupeň projevů násilného chování, subjektivní hodnocení zápasů. Jsou k určitému (zpravidla jedinému) sportu – zejména na půdě fotbalu - přitahování prostřednictvím oblíbeného týmu či hráče. Skupinu charakterizuje vidění sportovní scény na „MY“ a „ONI“ (fanoušci jiných klubů).

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Ultras*
- Vysoce homogenní „skalní“ fanoušci usilující o co nejspektakulárnější průběh utkání a vyhýbající se přitom přímým konfliktům, násilí a vandalismu. Jsou nositelé „*choreografie*“ utkání, k fandění používají pyrotechniku, transparenty, zpěv, charakterizovaní vysokou úrovní diváckých prožitků a zájmem o klubový život

Násilí ve sportu: Rozlišení sportovních diváků

- *Hooligans (hoolifans)*
- Vysoká míra skupinové stability, integrity, homogenity, koheze, stálosti, autonomie, násilného chování, projevů nacionalismu a xenofobie, nízká úroveň skupinové propustnosti a krajně subjektivní hodnocení zápasů. Primárním cílem je vyvolat konflikt či bitku s obdobnými skupinami soupeřova týmu. Svoji totožnost zdůrazňují především *streetwearovým* oblečením oblíbených odlišujících značek, vlajkami, šálami a navenek i vydáváním *fanzinů* (časopisů sportovních fanoušků) či působením na webových stránkách. Zejména na půdě fotbalových utkání jsme svědky rasistických, antisemitických a nacionálně-šovinistických projevů

Násilí ve sportu

- Nejčastější projevy diváckého násilí
- konflikty s užitím verbálního i fyzického násilí
- vniknutí na hrací plochu
- házení předmětů na hrací plochu
- vandalismus
- výtržnosti

Násilí ve sportu

Téma násilí v prostředí sportovních diváků je stále aktuálněji ozvláštňováno silícími formami *fotbalového chuligánství mimo stadiony*.

Hledisko věkové struktury upozorňuje na vnitřně funkčně diferencované skupiny v rozmezí zhruba 10–30 let, když skutečně vysoce společensky nebezpečnými jsou jedinci tvořící tzv. tvrdé jádro (hardcore hooligans).

7 typů sociálních rolí fanoušků v kotli: iniciátor chorálů, útočník, šašek, chuligán, organizátor, rváč, opilec

Násilí ve sportu

Diskuse ohledně **příčin fotbalového chuligánství** se zpravidla orientují na možnosti a meze pochopení chování jeho aktérů, když se má obecně zato, že jde o *reflexi*:

- Vazby na nižší sociální vrstvy společnosti.
- Nízké úrovně vzdělanosti.
- Nízkého kreditu profesní příslušnosti.
- Touhy vyhledávat vzrušující a nebezpečné situace.
- Ostentativně prezentovat svoji maskulinitu.